

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ
В ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХTRAINING OF FUTURE TEACHERS TO WORK
IN CHILDREN RECRETION CAMPS

У статті характеризуються підготовчий, основний та підсумковий етапи літньої педагогічної практики студентів у дитячих оздоровчих таборах. Розглянута діяльність студента-практиканта у цей період. Автор аналізує цілі, форми організації, завдання літньої виховної педагогічної практики в дитячих оздоровчих таборах. Розкрито значення колективно-творчих справ як фактору розвитку креативних здібностей студентів. Доведено, що головним критерієм планування зміни є постійна зміна видів активності дітей, яка спрямована на створення ситуації успіху для кожної дитини, реалізуючи її здібності й інтереси.

Ключові слова: літня виховна педагогічна практика, дитячий оздоровчий табір, організаційна форма, вожатий, формування творчого потенціалу студентів.

В статье характеризуется подготовительный, основной и заключительный этапы летней педагогической практики студентов в детских оздоровительных лагерях. Рассмотрена деятельность студента-практиканта в этот период. Автор анализирует цели, формы организации, задания летней воспитательной педагогической практики в детских оздоровительных лагерях. Раскрыто значение коллективно-творческих дел как фактора

развития креативных способностей студентов. Доказано, что главным критерием планирования смены является постоянная смена видов деятельности детей, направленных на создание ситуации успеха для каждого ребенка, исходя из способностей и интересов.

Ключевые слова: летняя воспитательная педагогическая практика, детский оздоровительный лагерь, организационная форма, вожатый, формирование творческого потенциала студентов.

The article characterizes the preparatory, main and final stage of students summer educational practice in children's summer health-improving camps. In analyzes activities of students-probationers in this period. The author analyzes the aims, forms of organization, tasks of summer pedagogical practice at recreational camps for children. The meaning of collective creative activities as a factor developing creative skills of students-future pedagogues has been revealed in the paper. The main criterion for planning the camp session is the variability and changes of recreation activities forms for children.

Key words: summer pedagogical practice, recreational camp for children, organizational form, leader, formation of student's creative potential.

УДК 378.147+37.091.217:379.8

Ноздрова О.П.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми. Проблема підготовки фахівців до роботи в дитячих таборах актуальна в аспекті реалізації основних завдань соціальної політики України. Вона є пріоритетом роботи уряду, адже проблема оздоровлення й відпочинку дітей – це проблема здоров'я нації, її розвитку.

Педагогічна практика є одним із важливих шляхів реалізації спільного проектування процесу професійної підготовки майбутнього вчителя до організації особистісно орієнтованого навчання, де основним учасником є триада: вчитель – студент – методист [1, с. 150–151].

Літня виховна практика інтенсивно впливає на формування особистості майбутнього вчителя, дозволяє отримати суттєві відомості про його професійну готовність. Ми переконані, що якість діяльності студентів-практикантів на посадах загонових вожатих невід'ємно пов'язана з якістю підготовки студентів до виховної практики у ВНЗ.

Студентам-практикантам за коротку табірну зміну необхідно залучити дитячий колектив до цікавої та незабутньої спільної діяльності. Сьогодні вожатому необхідно володіти ґрунтовними педагогічними знаннями й уміннями з метою застосування їх у таборі для забезпечення розвитку дітей та їх повноцінного відпочинку під час літніх канікул. Практика в таборі ставить студента-прак-

тиканта в позицію суб'єкта, який, свідомо використовуючи професійні знання, вміння та навички, творчо організовує практичну виховну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У педагогічній науці за останні роки значно посилювалась увага до дослідження проблем позашкільної освіти. На сучасний стан організації виховної роботи з дітьми істотно вплинули положення, що містяться у ряді концепцій, які розробили І.Д. Бех, Ю.Д. Руденко, В.А. Сластьонін, С.О. Сисоєва, М.Г. Стельмахович, О.В. Сухомлинська, К.І. Чорна. У роботах Н.М. Бібік, Н.В. Кічук, О.М. Пехоти, О.Я. Савченко стверджується, що серед усіх форм навчальної роботи у ВНЗ системоутворюючу роль відіграє практика [3, с. 152]. Проблема підготовки студентів до роботи з дітьми в оздоровчих установах розглядалась у психолого-педагогічній літературі досить різнобічно. Психологічні проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів вивчали О.П. Яковлева та Т.С. Яценко; методичний аспект підготовки до роботи з дітьми в літній період досліджували Т.С. Гужанова, Є.І. Коваленко, Т.Ю. Осипова, Н.Ю. Рудницька, О.В.Столяренко. Ми вважаємо, що необхідно розглянути адаптивну, навчальну, виховну, розвиваючу, комунікативну, діагностичну, конструктивну та дослідницьку функції літньої виховної практики та

особливості організації виховного процесу в дитячих оздоровчих таборах.

Метою статті є представлення систематизованого досвіду використання організаційних форм та рекомендацій у роботі вожатого у дитячому літньому оздоровчому таборі щодо створення сприятливих умов для розвитку творчості особистості.

Завдання статті – охарактеризувати підготовчий, основний та підсумковий етапи літньої педагогічної практики студентів у таборі й розкрити їх значення для ефективної виховної діяльності вожатого; розглянути діяльність студента-практиканта в ці періоди.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна виховна практика студентів в дитячих літніх оздоровчих таборах включає три етапи: підготовчий, основний та підсумковий. **Підготовчий етап виховної практики** – це вивчення теоретичного курсу «Методика виховної роботи в дитячих літніх оздоровчих таборах»; участь у розподілі на літню практику; участь в інструктивно-методичних семінарах; складання заліку з дисципліни «Методика виховної роботи в дитячих літніх оздоровчих таборах»; участь у конкурсі вожатської майстерності «Школа вожатих» та у настановчій конференції з питань літньої виховної практики. **Основний етап виховної практики** – виконання завдань практики в літніх дитячих оздоровчих таборах, на шкільних майданчиках, при соціальних службах для дітей. **Підсумковий етап виховної практики:** оформлення звітної документації; складання заліку з літньої виховної практики; участь у підсумковій конференції.

Ми надаємо методичні рекомендації щодо проведення практичних занять з методики виховної роботи в таборі, які передбачають дві частини: перша – розгляд основних теоретичних питань, які передбачені навчальною програмою курсу; друга – виконання практичних завдань, а саме: моделювання виховних заходів, педагогічних ситуацій, рішення творчих завдань, ігри. Завдання для самостійної роботи продумані таким чином, щоб виконавши їх, студент максимально підготувався до практичної діяльності в таборі. Наведемо деякі з них, як-от: підготувати художньо-літературну презентацію вожатих у газеті «Знайомтеся, це ваші вожаті»; скласти кодекс вожатого; підготувати бесіди «Режим дня і ми йому друзі»; підготувати екскурсії табором; ігри-знайомства; скласти календарний план роботи загону (відповідно до вікових особливостей дітей); скласти картотеку рухливих ігор; розробити структуру проведення «Веселих стартів»; скласти календар святкових дат на кожен із літніх місяців; підготувати варіанти назв загону, пісень, гасел для різних вікових категорій дітей. Всі підготовлені матеріали у вигляді методичної папки студенти представляють до заліку з курсу «Мето-

дика виховної роботи у ДЛОТ» й використовують їх у процесі роботи в таборі.

Розглянемо детальніше окремі форми роботи, які можуть використовуватись в ДЛОТ **в організаційному періоді**, тобто адаптаційному.

Це складний комплекс заходів, пов'язаних з початком зустрічі дітей і формуванням колективу, період звикання дитини до нових умов. Саме в перші дні перебування дитини в оздоровчому таборі виникає емоційна напруга, яка, залежно від індивідуально-психологічних особливостей, відчувається на початковому етапі в кожному дитячому тимчасовому колективі. Дружня, невимушена атмосфера першого дня в оздоровчому таборі стане благодатним фоном для адаптації дітей в нових умовах. Вожатий чи вихователь у перший день знайомства зі своїм загonom може виявити, який стиль властивий дітям: керівництва чи підкорення. На думку А. Кузнєцова, методика «Правий, лівий» ефективно допомагає виявити темперамент дитини [2, с. 46].

Зціплення пальців. Запропонуйте дітям сплести пальці в замок. Якщо рука в замку і великий палець правої руки зверху – це означає, що дитина має аналітичний склад розуму та здібності. Якщо рука в замку і великий палець лівої руки зверху – значить дитина емоційна.

Поза Наполеона. Ви пропонуєте дітям схрестити руки на грудях, як це любив робити Наполеон Бонапарт. Якщо праве передпліччя зверху, це означає простоту дитини, якщо ж ліве – у дитини закладено почуття гумору й артистизму.

Аплодисменти. Запропонуйте дітям поплескати в долоні, так, як це ми робимо в театрі, коли хочемо висловити своє захоплення. Якщо права рука зверху, то можна сказати, що така дитина рішуча, якщо ж ліва, то вона невпевнена в собі.

Всі три комбінації складають: ЛПЛП — сильний тип характеру; ППЛП – схильність до кокетства, активність, почуття гумору; ПППЛ – невпевнений консерватор; ЛЛЛЛ – на все своя точка зору, оригінал, тип ученого, художника; ЛЛПП – дружлюбний, достатньо простий у спілкуванні; ЛППЛ – маленька королева (король); ПЛПП – ідеальний тип майбутньої ділової жінки; ЛППП – легко сходиться з однолітками, у хлопчиків – схильність до флегматичності; ЛЛЛП — емоційна і рішуча дитина, потрібно постійно стримувати.

До оздоровчого табору приїздять діти різні за віком, характером, уподобаннями, нахилами, потребами. Умови, в яких вони виховувалися, також різні й не схожі на табірні. Отож дитина переносить з дому, сім'ї в оздоровчий табір свої звички, манери поведінки і це нормальне явище, до якого ми маємо підходити спокійно й зважати на це. Отже таких причин безліч, проте є загальні, характерні для більшості дітей: діти вперше так далеко від батьків; діти не звикли до нових умов оздоров-

чого табору; виховання в сім'ї (неповні сім'ї); діти з дитячих будинків і шкіл-інтернатів; невміння контактувати з однолітками та дорослими.

Багаторічне спостереження за дітьми в адаптаційний (організаційний) період дало змогу зробити певні висновки психологічного напрямку щодо таких дітей у таборі:

1. Діти з перших годин перебування в оздоровчому таборі чекають на увагу до себе вожатих і вихователів, проте не відчувають її;

2. Бажання бути у звичній сімейній обстановці, відчувати турботу дорослих.

Отож науковець А. Кузнєцов пропонує дотримуватись таких рекомендацій в адаптаційний період [2, с. 48]:

1. Добре підготуйтеся до першої зустрічі з дітьми (зовнішній вигляд, доброзичливість і відвертість, погляд, міміка, жести, тон розмови, характер спілкування та інше). Добре було б, аби кожен працівник табору мав свою нагрудну табличку з іменем, по батькові та посадою. Дитина має знати, з ким розмовляє: начальником табору, методистом, лікарем, психологом, вожатим чи вихователем. Це полегшує процес спілкування дитини, дає змогу одразу віднайти контакт. Бажано, щоб під час заїзду дітей у табір звучала привітна мелодія чи улюблені дитячі пісні.

2. Під час зустрічі з дітьми намагайтеся усміхатися, заведіть розмову на тему, яка цікавить дитину, розкажіть у доступній формі якнайкраще про традиції табору, його історію. Продумайте, щоб зустріч була святковою, незвичною. Прикрасьте територію повітряними кульками, прапорцями, кольоровими листівками та інше. Спальний корпус оформіть творчо, незвично, щоб це дарувало радість дітям, відчуття гостинності, привітності та затишку, що їх зустрічають, чекають і зроблять все можливе для нормального, цікавого відпочинку.

3. Якщо дитина неговірка, замкнена в собі, не набридайте їй запитаннями, дайте змогу звикнути до вас, придивіться до неї, дружньо усміхніться, нехай вона зробить перший крок назустріч. Приділіть їй трішечки більше уваги, ніж іншим, проте не забувайте й про інших дітей у загоні. Якщо в загоні є дитина надто говірка, демонстративна, не гримайте на неї, просто по-дружньому зверніться з певним проханням чітко й доброзичливо. Така дитина зрозуміє, що до неї звертаються, її просять, а це вже особистісний аспект, який майже завжди спрацьовує. Дайте змогу таким дітям допомогти вам, проте час від часу стримуйте їх.

4. Сприймайте дітей такими, якими вони є. Маємо на увазі, що кожен дорослий працівник табору має бачити дітей як різні, неповторні особистості. У дитині треба бачити як позитивні, так і негативні сторони. Проте негативні риси слід коригувати в процесі спілкування.

5. Якщо у таборі відпочивають хворі діти, з певними фізичними і психічними вадами, обов'язково порадьтеся з лікарем, психологом, якщо він працює в таборі, і насамперед проведіть бесіди в загоні про те, як спілкуватися з такими дітьми. Тактовно поясніть, що ці діти такі, як і вони, лише мають певні вади (мовні, зорові, слухові тощо). Покажіть приклад тактовного ставлення до цих дітей, і в загоні пануватиме доброта, чуйність та взаєморозуміння.

6. У перший день проведіть цікаву та змістовну екскурсію табором, розкажіть про техніку безпеки, цікаві гуртки, які працюють у таборі, познайомте дітей з їхніми керівниками, покажіть найкращі роботи гуртківців.

7. Проведіть збір знайомства. Розповідь почніть з себе (хто ви, де працюєте, вчитеся, чим захоплюєтесь, що можете запропонувати дітям), а далі діти продовжують розповідь про себе, передаючи наступному оповідачу символічну естафету (красиву яскраву кульку, незвичну ручку, якийсь гарний предмет). Це дасть змогу у перший же день дізнатися більше про дітей, придивитись до них, згуртувати і здружити їх.

8. Спробуйте в перші дні визначити лідера в загоні й зробити його своїм помічником. Для цього на асфальті намалюйте велике коло й попросіть дітей по черзі підійти і знайти своє місце в ньому. Якщо дитина ставить крапку і своє ім'я вгорі, то це справжній лідер, проте їх може бути два, й навіть чотири. Якщо дитина ставить крапку внизу, то це говорить про занижену самооцінку, дитина невпевнена в собі і їй також потрібна допомога, наприклад, давати якнайбільше доручень, щоб вона почувалася потрібною в загоні.

9. Ніколи не соромтесь запитати у досвідчених працівників табору про те, чого ви не знаєте, не робіть самочинно дій, які можуть призвести до негативних наслідків. Перш ніж щось робити, все ретельно обдумайте, зважте, врахуйте, порадьтеся, почитайте відповідну літературу щодо розвитку дитини на певному віковому етапі, проконсультуйтеся у методиста, старшого вожатого, психолога.

10. У будь-якій ситуації спробуйте поставити себе на місце дитини. Як би ви вчинили на місці дитини, що зробили б, яке б рішення прийняли.

11. Доброзичливе ставлення до дітей — це перш за все повага до їхньої особистості, зацікавленість їхньою долею, педагогічний оптимізм. Таке ставлення виявляється в зверненні до малюка чи підлітка, використанні певних коригуючих прийомів педагогічного впливу (прохання, заохочення, переконання, довіра, залучення до цікавої діяльності). Засудження та покарання слід використовувати зрідка і лише як другорядні прийоми педагогічного впливу.

Спробуйте і навчіться вислуховувати та чути кожну дитину. Досить часто на зібранні загону ми не помічаємо, що не даємо дітям договорити, не вміємо їх слухати, перебиваємо чи зупиняємо їх саме в ту хвилину, коли дитина має потребу викласти свою думку, своє бачення. Отже одне із важливих завдань, які має взяти до уваги вожатий – вміти слухати дітей. Це непросто, проте дуже необхідно під час спілкування дорослого з дітьми. Спробуйте навчитися не наказувати, а прохати дітей, і вони обов'язково все виконають. Не зловживайте правом покарання, тоном примусу. Якщо ви вже караєте, то пам'ятайте, що покарання має бути справедливим, і дитина не повинна його боятися. Бесіду ведіть просто, зрозуміло, проте не монотонно і не байдужим тоном. Діти мають бачити й відчувати вашу зацікавленість. Пам'ятайте, діти надто чутливі й одразу відзначають будь-яку фальш вожатого чи вихователя. Отже поведіться невимушено, проте з гідністю та повагою. Будьте відкритими у спілкуванні з дітьми. Саме від вас, шановні вожаті і вихователі, від ваших дій і вчинків залежить дисципліна і порядок у загоні, не бійтеся бути справедливими і водночас добрими. Працюючи з дітьми різного віку, частіше згадуйте себе в дитинстві, це дасть вам змогу краще зрозуміти їх.

Отже адаптаційний (організаційний) період у дитячому оздоровчому таборі складний, проте прогнозований, а педагогічний колектив табору має його полегшити.

Одним з ефективних способів вирішення виховних завдань у таборі є колективна творча справа (КТС).

Пропонуємо ігри на знайомство (КТС), які необхідно проводити під час організаційного періоду.

1. «Мій секрет». Вожатий пропонує дітям брати по одній картці, на якій записано початок фраз. Наприклад:

- Я люблю (я не люблю)...;
- Я захоплююся ...;
- Мені подобається (мені не подобається)...;
- Я знаю (я не знаю)...;
- Приємно, коли (неприємно, коли)...

Кожній дитині дістається одна фраза. Її потрібно закінчити, прагнучи бути більш відвертими.

2. «Асоціації». Дуже часто ми порівнюємо людей з тваринами (наприклад, «здоровий, як бик»; «хитрий, як лисиця»). Вожатий пропонує дітям подумати, на яку тварину схожі вони зовні або за характером. Після цього кожному потрібно вимовити фразу такого типу: «Я – Андрій: вірний, як собака» або «Я – Галочка: схожа на білку» і показати рухами ту тварину, на яку схожий.

3. «Знамениті люди». Діти називають свої імена і згадують знаменитих людей з таким же ім'ям, як у них.

4. «Римуємо імена». Дітям пропонується скласти невеликий вірш, в якому обов'язково повинне згадуватися їх ім'я. Наприклад:

Я – весела Наталка,
Люблю стрибати зі скакалкою.

5. «Автопортрет». Дітям видають папір і олівці. Потрібно намалювати свій портрет із заплющеними очима і підписати його. Отримуємо веселий вернісаж.

6. «Знайди пару». Кожна дівчинка на папері описує свою зовнішність і потім кидає згорнутий листок в капелюх. Хлопчики по черзі дістають листочки і намагаються швидко відшукати дівчинку з цією зовнішністю. Потім хлопчики представляють своїх дівчат.

7. «Китайська опера». На підлозі розкидані листочки паперу певного кольору з написаними на них словами з різних пісень. Дітям пропонується зібратися в команди за кольором пісень. Зрозуміти, що це за пісня, і заспівати з неї куплет. (Гра допоможе виявити лідерів в загоні).

8. «Мовчи». Діти стоять у колі. Вожатий кидає з центру кола м'яч будь-якій дитині і ставить будь-яке питання. Але на питання повинен відповісти не той гравець, якому кинули м'яч, а той, який стоїть справа.

9. «Поділися посмішкою своєю». Діти сидять в колі. Вожатий пропонує їм похвалити себе й сусіда справа. Потрібно, наприклад, сказати: «Я чудовий!». Потім, звертаючись до сусіда: «А ти ще кращий!». І потиснути йому руку. Сусід своєю чергою говорить: «Я веселий!». Потім звертається до сусіда справа: «А ти ще кращий!». І так далі.

Зазначимо також, що необхідно звернути увагу на оформлення загонового куточка загону. Оформлення загонового куточка – одна з перших колективних творчих справ, яка об'єднує дітей, розкриває їх творчі здібності.

Можна запропонувати такі можливі рубрики для загонового куточка: назва; емблема; девіз; пісня («Наша пісня»); список загону («Знайомтеся, це ми»; «Я + ти = ми»); план на зміну («Веселими стежинами літа»); розклад клубних занять; режим дня (віршований); екран настрою; поздоровляємо; день за днем; книга скарг і пропозицій («Озеро довіри», «Загонова пошта»); заповіді загону.

Отже основна мета організаційного періоду – закласти основи для формування тимчасового дитячого колективу.

Далі розглянемо особливості змістового наповнення програми роботи студентів в **основному періоді** табору, який має на меті формування тимчасового дитячого колективу та стабілізацію життя дитячого колективу (через роботу органів самоврядування, КТС).

Бажано основний період розділити на тричотири частини, кожна з яких присвячена певній темі. Наприклад, «День здоров'я», «День гумору»,

«Подорож в Мультляндію», «Українські звичаї». По структурі кожен тематичний період ділиться на три-п'ять днів. Кожен з цих днів вирішує певні завдання.

В перший день тематичного періоду рада справ табору починає підготовку, розподіляє завдання; у загонах – загонові справи, що налаштовують на певну тему. У другий день тематичного періоду проходить різна конкурсна програма з цієї тематики. На третій і четвертий дні тематичного періоду – репетиції. На четвертий або п'ятий день відбувається загальнотабірне свято.

Кожен день вожаті проводять загонові КТС, які не вимагають тривалої і складної підготовки, наприклад, «Пантоміма», «Ромашка». Можна запропонувати дітям провести спортивні естафети, розучити нові ігри, просто почитати й обговорити книгу. Для вожатих і вихователів ці дні дуже важливі, оскільки необхідно проаналізувати минулий тематичний період і отримані висновки, рекомендації (як позитивні, так і негативні), які потрібно врахувати надалі. Незалежно від того, скільки днів тривав тематичний період – три, чотири або п'ять – він має бути обов'язково проаналізований.

Головне завдання підсумкового періоду - підведення підсумків усієї табірної зміни (підведення «ділових» підсумків зміни (прийняти певну систему нагородження); емоційне завершення табірної зміни. Традиційно в загонах проводяться вогники «Розкажи мені про мене». Важливо зуміти вибрати правильний тон у розмові, скласти доброзичливу атмосферу. Водночас можна використовувати якийсь талісман загону, зібратися у «заповітного» дерева, усім разом виконати улюблену пісню, для розмови необхідно знайти спільну тему.

Треба щоб на зборах більше говорили діти, а дорослі лише направляли розмову в потрібне русло. Проводяться святкова лінійка, закриття табірної зміни і загальний збір, на якому вручаються нагороди загонам і дітям, які найяскравіше себе проявили під час табірної зміни .

Висновки. Основним завданням, що стоїть перед ВНЗ сьогодні, є формування гармонійно розвиненої, соціально активної творчої особистості студента, яка не тільки має знання, але й здатність до самоосвіти та саморозвитку; може вирішувати нестандартні завдання, які не мають аналогів в минулому; вчасно реагує на зміни, що відбуваються в суспільстві, і разом з тим орієнтується на вічні загальнолюдські цінності. Тому сучасна освіта відкриває нові шляхи вдосконалення фахової підготовки майбутніх учителів через літню оздоровчу педагогічну практику в таборі. Опановуючи курс «Методика виховної роботи у ДЛОТ», студенти вивчають філософські засади основ виховання та освіти, теоретичні основи виховного процесу. Вчать застосовувати на практиці набуті знання, методи, засоби, форми виховання, які забезпечують розвиток їх творчих можливостей, здібностей.

Перспективу подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо у розгляді варіативності форм організації дозвілля дітей під час планування табірної зміни. Такий підхід дасть можливість створити ситуацію успіху для кожної дитини, дозволить їй реалізувати свої здібності й таланти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биковська О.В., Горбинко В.М. Організація відпочинку та оздоровлення дітей: концепції, технології, досвід. О.В. Биковська, В.М. Горбинко. К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2004. 208 с.
2. Кузнецов А. Адаптація дитини до умов тимчасового дитячого колективу. Початкова школа. №5, 1998. С.46–48.
3. Мільчевська Г.С. Форми й методи роботи зі старшими підлітками в дитячому закладі оздоровлення й відпочинку. Молодий вчений. №1(03), січень, 2014. С. 152–155.
4. Осипова Т.Ю. Методика виховної роботи в таборі: практикум по спецкурсу. Харків: Бурун Книга, 2008. 120 с.
5. Шмаков С. Каникулы (Прикладная «энциклопедия»: учителю, вожатому). М.: Новая школа, 1994. 130 с.